

Management Tools Today

เครื่องมือทางการบริหารสมัยใหม่

พรชัย องค์กรวงศ์สกุล pomchai.ong@egco.com

พุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ขององค์พระพุทธเจ้ากับการบริหารเชิงกลยุทธ์

มรณานุสติ บันไดก้าวสู่ความสำเร็จสูงสุดของชีวิต

The Contemplation of Death is The Successful Way in Life

เครื่องมือทางการบริหารสมัยใหม่ (New Management Tools)

พุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปี แห่งการตรัสรู้ขององค์พระพุทธเจ้า *พรชัย อวงศ์วงศ์สกุล* pornchai.ong@egco.com

มรณานุสติ ตอนที่ ๑. มันได้ก้าวสู่ความสำเร็จสูงสุดในชีวิต The Contemplation of Death is The Successful Way in Life

การตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นจุดประกายในเบื้องต้นนั้นมาจากสาเหตุหลายประการ จากการศึกษาพุทธประวัติแล้วจะเห็นว่าเจ้าชายสิทธัตถะในฐานะองค์รัชทายาท ผู้ซึ่งต้องก้าวเป็นองค์พระมหากษัตริย์ในกาลต่อมา การที่พระองค์ดำรงตนในฐานะยุวกษัตริย์นั้นมีอัครราชรถล้อมพระองค์ นานับประการ การปลงพระชนม์องค์รัชทายาทจากการที่พี่ฆ่าน้อง น้องฆ่าพี่ เครือญาติฆ่าเครือญาติ การปลงพระชนม์องค์กษัตริย์จากการที่ถูกฆ่าพ่อและเสนาบดีแย่งชิงราชบัลลังก์ ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในสมัยก่อนพุทธกาลหรือแม้กระทั่งหลังพุทธกาลมาอีกหลายพันปีต่อมา เหตุการณ์ทำนองนี้ก็ยังคงเกิดขึ้น ความตายรออยู่ทุกชั่วขณะ อันเป็นทุกข์ทางใจที่เกิดจากภัยอันตรายจากความโลภ ความโทษ ความหลงทั้งสิ้นนั้นคือสาเหตุประการหนึ่ง และจากวันที่เจ้าชายสิทธัตถะได้ทอดพระเนตรเห็นเทวทูต ๔ เป็นครั้งแรกในชีวิตตอนพระชนม์พรรษาที่ ๒๕ ปี พบเห็นสิ่งที่เป็นความทุกข์อันเป็นสัจธรรมความเป็นจริงของมวลมนุษยชาติ ชายชราผู้แก่เฒ่า คนเจ็บที่ป่วยหนัก คนตายที่เวลานี้มารดาบิดาหรือญาติสาโลหิตอื่นๆ จะไม่ได้พบเห็นเขาอีก อันเป็นทุกข์ทางกายที่เกิดจากภัยอันเกิดจากความแก่ ความเจ็บ ความตายและพระองค์ได้ทรงพบภาพบรรพชิตนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ผู้ที่ถือการประพฤติธรรมเป็นความดี มีความสงบอันเป็นสุข เป็นผลทำให้เจ้าชายสิทธัตถะกุมารเห็นกองทุกข์อันมีแก่นมุษย์ มรณานุสติจึงบังเกิดและมีผลให้พระพุทธองค์ทรงค้นหาลู่ทางแห่งการหลุดพ้นจากกองทุกข์ การเวียนว่ายตายเกิด หนทางแห่งนิพพานการดับสิ้นกองกิเลสและกองทุกข์ การหลุดพ้นการเกิดหลังความตายจึงเป็นเป้าหมายอันสูงสุดแห่งการหลุดพ้นจากวัฏสงสารที่พระพุทธองค์ทรงตั้งมั่นในพระทัยอันแข็งแกร่ง การตรัสรู้และบรรลุนิพพานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

มรณานุสติหรือมรณาสติ จึงเป็นเครื่องมืออีกหนึ่งประการ อันเป็นที่มาการบรรลุมรรคผลนิพพาน ซึ่งบุคคลอันเป็นที่ยอมรับในปัจจุบันว่าเป็นทั้งผู้นำด้านไอทีและนวัตกรรมเทคโนโลยีอย่าง สตีเฟน จอบส์ (Steven Paul Jobs) ก็มีการนำไปใช้ในการสร้างผลงานอันลือชื่อและจารึกชื่อไว้ให้โลกได้รับรู้ด้วยคำพูดที่ว่า “ถ้าวันนี้เป็นวันสุดท้ายของผม ผมจะอยากทำสิ่งที่ผมกำลังจะทำในวันนี้หรือเปล่า” นั่นคือในอารมณ์ของสติที่จอบส์นั้นระลึกถึงความตายทุกวัน ดังคำที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนไว้

มรณานุสติมีความหมายอย่างไร ?

มรณานุสติ แปลว่าการนึกถึงความตายเป็นอารมณ์ เรื่องของความตายเป็นของธรรมดาของสัตว์และมนุษย์ที่เกิดมา เมื่อมีความเกิดมาได้แล้ว ก็ต้องตายในที่สุดเหมือนกันหมด ความตายนี้รู้สึกลงว่าเป็นปกติธรรมดาของคนและสัตว์ทั่วไป ท่านผู้อ่านจะสงสัยว่า เมื่อความตายเป็นของธรรมดาที่ใคร ๆ ก็ทราบว่าจะต้องตาย

แล้วพระพุทธเจ้ามาสอนให้นึกถึงความตาย ปัจฉิมพุทธโอวาทพระองค์ที่ศรีศกัศน์ท่านองนี้ว่า “สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด” (วชธมฺมา สงฺขารํ อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ วชธมฺมา สงฺขารํ อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ)” พระองค์ทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ว่าบัดนี้เราจักขอเตือนพวกท่านให้รู้ว่า สิ่งทั้งหลายที่เกิดมาในโลก สังขารมีความเสื่อมสลายเป็นธรรมดา มีความตายเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงทำหน้าที่อันเป็นประโยชน์แก่ตนและคนอื่น ให้สำเร็จบริบูรณ์ ด้วยความไม่ประมาทเถิด เห็นได้ว่า พระองค์จะไม่ตรัสถึงความตายเฉย ๆ แต่จะเตือนให้เร่งทำความดีควบคู่ไปด้วย อย่างประมาทซึ่งเวลา

“มรณสติ ไม่ใช่เป็นเพียงแก่การนึกถึงความตายที่เกิดขึ้นกับตัวเราเท่านั้น นั่นเป็นส่วนแรกของมรณสติ มรณสติมีสองส่วน ส่วนแรก คือ การระลึกถึงความจริงว่า เราต้องตายอย่างแน่นอน แต่เท่านั้นยังไม่พอ ต้องระลึกต่อไปด้วยว่า เราสามารถจะตายได้ทุกโอกาส สามารถจะตายได้ทุกเมื่อ แม้ยังเป็นหนุ่มเป็นสาวอยู่ก็ตาม สำหรับคนส่วนใหญ่ความตายเป็นสิ่งที่แย แต่ที่แยกว่านั้นก็คือเราไม่รู้ว่าเราจะตายเมื่อไร อาจจะคืนนี้ อาจจะพรุ่งนี้ก็ได้” พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล กล่าวแสดงเทศนาธรรมย้ำให้เห็นว่า ความตายเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้แน่นอน และวันตายเวลาที่ตายเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้ สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา นั่นคือทุกชีวิตต้องตาย ดังนั้นจะต้องเร่งทำทำความเพียรให้เต็มที่ อย่าปล่อยเวลาให้ล่วงเลยไปโดยเปล่าประโยชน์

มหันตภัยแห่งวิภูสงสาร

มนุษย์ต้องเผชิญภัยที่มีความน่ากลัวและทำให้เกิดความสะดุ้งหวั่นไหว ๔ อย่าง คือ (๑) ชาติภัย (ภัยที่เกิดจากความเกิด) (๒) ชราภัย (ภัยที่เกิดจากความแก่) (๓) พยาธิภัย (ภัยที่เกิดจากความเจ็บไข้) (๔) มรณภัย (ภัยที่เกิดจากความตาย) วิภูสงสารคือการเวียนว่ายตายเกิดของภัย เราจะเห็นว่าวาระสุดท้ายแห่งบั้นปลายของชีวิตคำตอบที่ได้ก็คือความตาย ไม่ว่าจะยากดีมีจน คนธรรมดา ผู้สูงศักดิ์ กษัตริย์หรือแม้กระทั่งองค์ศาสนา การเห็นและรู้ถึงภัยอันตรายที่ใกล้เข้ามาทุกขณะจิตคือการมีมรณานุสติ การเรียนรู้และระลึกถึงความตายทุกกลมหายใจ ดังที่พระพุทธองค์ทรงสอนคือความสำเร็จในการเดินทางเข้าสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้อันเป็นความฝันสู่นิพพาน

การระลึกถึงความตายทุกวันทุกเวลานั้นด้วยมรณานุสติ จะเป็นเสมือนเป็นเครื่องมือในการผจญภัย และการป้องกันภัยที่จะเกิด เครื่องมือที่สำคัญอิงจากมรณานุสติ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ ประการคือ

๑. เป็นเครื่องมือเพื่อใช้ในการช่วยตัดสินใจในการดำเนินชีวิต (Decision Marking Tools) กำหนดทิศทาง (Direction) เป็นการตัดสินใจที่จะดำเนินการในสิ่งที่ฝันอันสูงสุด (Human Needs) ของบุคคล
๒. เป็นเครื่องมือในการปลุกค้นพลังใจในการทำงานและแรงบันดาลใจเพื่อให้ได้ผลของงานที่ตนเองฝันและต้องการ ได้ออกมาอย่างมีประสิทธิภาพ (Motivations and Inspirations of Power Tools)

๓. เป็นเครื่องมือบริหารเวลา (Time management) เป็นการจัดการตารางชีวิตที่มีที่เหลื่ออยู่ เป็นการ จัดสรรเวลาในแต่ละชั่วโมง แต่ละวัน แต่ละเดือนและแต่ละปีต่อปี เพื่อการบรรลุสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่เวลาจะเป็นตัวกำหนดชี้ชัดถึงความสำเร็จหรือไม่
๔. เป็นเครื่องมือบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management Tools) ในการจัดการด้านการ เปลี่ยนแปลง ความไม่แน่นอน ความไม่จริงยั่งยืน
๕. เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท เตือนสติเตือนตนเองอยู่เสมอ (Risk Awareness and Management) เป็นการตั้งสติเตือนตนเอง เพื่อการรู้ถึงสถานการณ์ ให้อยู่ในความไม่ประมาท เป็น เครื่องมือป้องกันและบรรเทาความเสี่ยงใดๆอันจะเกิดขึ้น

ในการทำงานในหน้าที่ให้สมบูรณ์ทั้งของตนเองและผู้อื่นอย่างบริบูรณ์นั้น ต้องอาศัยเครื่องมือในการ จัดการป้องกันภัยที่เฝ้าคอยทำลาย มรณานุสติที่ดีคือการเลือกใช้เครื่องมือให้ถูกที่และถูกทาง และเฝ้าเตือนสติอยู่ ทุกเมื่อเชือวัน จะเห็นว่าเป็นการเตรียมตัวตายก่อนตายอย่างถึงพร้อม และเมื่อถึงเวลาแห่งความตายมาจริง เราจะไม่เสียดายในทุกสิ่งทุกอย่างเพราะทุกอย่างเราได้เตรียมพร้อมไว้แล้วทั้งหมดทั้งสิ้น

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงเห็นว่าพระอานนที่ยังไม่บรรลุเห็นในพระธรรม(จักขุธรรม) วันหนึ่งพระองค์ตรัสถามพระอานนที่ว่า อานนทะ คุณก่อนอานนท์ เชนึกถึงความตายวันละกี่ครั้ง พระอานนท์ กราบทูลตอบว่า นึกถึงความตายวันละเจ็ดครั้งพระเจ้าข้า พระองค์ตรัสว่า ยังห่างมากอานนท์ ตถาคตนึกถึงความ ตายทุกลมหายใจเข้าออกเป็นอารมณ์ เสมือนพระองค์ทรงเตือนสติพระอานนท์ในเรื่องมรณาสติโดยแท้ เรื่อง ตายเสียก่อนตาย นับเป็น “ปริณญาเอกจากสวนโมกข์” ที่ท่านพุทธทาสภิกขุนำมาสอนอย่างค่อนข้างถี่ในช่วง หลังแห่งชีวิตของท่านจนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย และตัวท่านเองก็ใช้ชีวิตทั้งหมดพิสูจน์ในสิ่งที่ท่านสอนให้คน ทั่วไปได้ประจักษ์ว่าการตายเสียก่อนตายนั้นเป็นไปได้จริงไม่ใช่เรื่องเลื่อนลอย ความตายไม่ได้อยู่ไกลถึงใน อนาคต หากแต่อยู่ที่นี้ และเดี๋ยวนี้ [HEAR and NOW] ดังคำที่ว่า “ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย ความ ไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย ผู้ใดประมาท ถึงแม้มีชีวิตอยู่ ก็เสมือนคนตายแล้ว”

ความตาย

ความตายหนึ่งในสังขารที่มนุษย์ทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่กลับปฏิเสธที่จะยอมรับ วิทยาศาสตร์การแพทย์จึงได้มีการพัฒนาวิธีการชะลอความตายหลากหลายรูปแบบเพื่อให้ผู้ป่วยใกล้ตายมีลม หายใจได้ยาวนานที่สุด แม้อาจจะนำมาซึ่งความทุกข์ทรมานทางกายและค่าใช้จ่ายที่สูง จึงเป็นข้อถกเถียงกันใน สังคมปัจจุบันว่าการชะลอความตายในลักษณะนี้เป็นการตายที่ดีหรือไม่

ผู้คนยุคปัจจุบันพยายามจะผลักดันให้ความตายเป็นเรื่องไกลตัวและน่ากลัว คนตายจะไม่ตายที่บ้าน แต่จะไปตายที่โรงพยาบาล ท่ามกลางแพทย์และพยาบาล ไม่ได้อยู่ที่ท่ามกลางลูกหลาน ที่จะอยู่ดูใจคนใกล้ตายให้

ได้รู้สึกถึงความรักของคนในครอบครัวเลย พอตายก็ย้ายศพจากโรงพยาบาลไปอยู่วัด ดังนั้นท่านพุทธทาสภิกขุ จึงพยายามสอนคนให้หันมาตระหนักชัดว่า ความตายเป็นเรื่องธรรมดา ควรจะฝึกฝนตนเองให้รู้จักตายเสียก่อน ตายเดี๋ยวนี้คือตายได้ทุกขณะและใช้ความตายที่กำลังจะมาถึงตัวให้เป็น โอกาสทำจิตของเราให้ดี น้อมรับ ความตายอย่างมีสติ ท่านพุทธทาสภิกขุได้เชิญชวนผู้คนทั้งหลายให้ถือหลักเกณฑ์อย่างเดียวกับท่าน คือ “โลง ศพของเราคือความดีที่ทำไว้ในโลก ปาฐาของเราคือประโยชน์และคุณทั้งหลายที่เราได้ช่วยกันทำ เพื่อประโยชน์ แก่เพื่อนมนุษย์”

อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ครั้งหนึ่งได้กล่าวปาฐกถาที่สังคมชาวคริสต์ชื่อ “บ้านผู้หว่าน” เกี่ยวกับ ความตายและการปฏิบัติต่อผู้ที่กำลังสิ้นใจในวัฒนธรรมไทย โดยอ้างถึงคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุที่มัก สอนศิษยานุศิษย์อยู่เสมอว่า “ให้รู้จักตายเสียก่อนตาย กล่าวคือความตายไม่ได้หมายความว่า เป็นเวลาที่เรากำลังสิ้นใจหรือสิ้นอายุขัย หรือหมดลมหายใจ นั่นเป็นเพียงกระบวนการอย่างหนึ่งในทางธรรมชาติ แต่ถ้าเรารู้จัก ฝึกปรือให้มีความตื่น อย่างรู้ตัวทั่วพร้อมอยู่เนื่องนิตย์ จนไม่ติดยึดในความเป็นเรา เป็นเขา เป็นกู หากเข้าใจซึ่งถึง ความเป็น อิทัปปัจจยตา คือความโยงโยถึงกันและกันอย่างปราศจากอึดตา นี้เท่ากับว่าเรามาตัวกูให้ตายเสียได้ แล้ว เมื่อหมดความเห็นแก่ตัว ก็เท่ากับว่าเราตายแล้วในทางตัวตน ตัวตนหมดไปแล้ว มีแต่ความต่อเนื่องในทาง ธรรมชาติ ที่ผู้ซึ่งไม่เห็นแก่ตัว ย่อมสามารถเต็มเปี่ยมไปได้ด้วยความกรุณาหรือความรัก พร้อม ๆ กับปัญญา หรือ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงสถานะสุดท้ายที่แท้ ที่เป็นตถตา หรือความเป็นเช่นนั้นเอง”

พระพุทธศาสนามีทัศนคติต่อความตายด้วยความเป็นมิตร เพราะเห็นว่าความตายคือปรากฏการณ์ทาง ธรรมชาติของสรรพชีวิตที่ต้องมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป เป็นอนิจจังอันเที่ยงแท้ แนวคิดการโอบรับต่อ ความตายด้วยความสง่างามของพระพุทธศาสนาเอง จะเป็นผลให้ความรู้สึกและระลึกถึงความตายเป็นผลดี ใน ช่วงขณะจิตที่กำลังดับจากกาย ให้ระลึกถึงคุณงามความดีที่สร้างไว้ การควบคุมจิตในช่วงขณะนั้นได้อย่างสงบ คือการจากไปจากสังขารอย่างมีมิตร์พร้อมในการจากไป

การเตรียมตัวก่อนตายและการจัดระเบียบความตาย

ท่านพุทธทาสภิกขุเล่าไว้ในหนังสือสุญญตาปริทัศน์ ถึงการตายอย่างมีสติของโยมตาของท่านว่า เป็นคนอายุมาก เมื่อใกล้เวลาจะตาย กิ่งค้ออาหาร งดผลไม้ ต่อมาถึงดริบประทานยา และทำยที่สุด งดคิมน้ำ พอ ถึงวันจะตาย โยมตาก็นั่งพูดคุยกับลูกหลาน ด้วยเรื่องที่จะตายเหมือนเป็นเรื่องปรกติ ไม่ใช่เรื่องต้องโสกเศร้า ดังนั้นใครร้องให้ท่านจึงไล่ออกนอกห้องไป แล้วท่านก็นั่งไปหลายนาทิจ แล้วขอลาตายโดยมีลูกหลานประคอง ใ้หันนอนลง นี่เป็นวิธีตายอย่างปิดสวิทช์ ตามธรรมเนียมโบราณของพุทธบริษัทที่ดี ที่ประพฤติธรรมกันมาอย่างดี เขาทำกันได้กระทั่งว่าจะตายลงในการหายใจครั้งไหนเป็นการหายใจครั้งสุดท้าย อย่างนี้จะต้องเป็นคนฉลาด

ศึกษามากพอ และสังเกตอยู่เสมอว่า มันใกล้จะตายเข้ามาทุกที มันเป็นอย่างไรร อีกกี่วันจะตาย อีกกี่ชั่วโมงจะตาย จะตายลงในการหายใจครั้งไหน เขาเตรียมการอย่างนี้

จะเห็นได้ว่า ท่านพุทธทาสภิกขุนอกจากได้รู้จักและคุ้นเคยกับความตายของโยมตาต่อมาก็ดูการตายของโยมแม่อย่างใกล้ชิด เพราะทั้งโยมตาและโยมแม่ได้ตายที่บ้านท่ามกลางลูกหลาน ท่านพุทธทาสจึงมีแนวคิดในการเตรียมตัวตายให้มองเห็นความตายเป็นเรื่องธรรมดาและไม่ประมาทในการทำดีมีศีลธรรมตามคำสอนของพระผู้มีพระภาค แม้ลูกศิษย์ของท่านหลายคนก็ได้สืบทอดความคิดในการเตรียมตัวตายให้สังคมชาวพุทธได้ตระหนัก และเตรียมพร้อมทั้งกายและใจ

การจัดระเบียบความตายหรือการเตรียมตัวก่อนตายนั้น ก็คือการรู้จักนำพระไตรลักษณ์ทั้ง ๓ ประการ มาพิจารณาพิจารณา เป็น ๑.การให้รู้ถึงอนิจจังอันดับแห่งวัฏสงสารที่เกิดขึ้น-ตั้งอยู่-ดับไป ความมีชีวิตอันมีการเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายแห่งขันธ์ทั้ง ๕ ความเป็นสิ่งไม่มีชีวิตเช่นเหตุการณ์ทุกอย่างบนโลกนี้จะมีเหตุให้เกิด มีเหตุคงอยู่และมีเหตุให้ต้องสลายหรือจบสิ้นไปแทบทั้งสิ้น ทุกสิ่งในโลกย่อมมีการแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ไม่เป็นสิ่งอันเที่ยงแท้ ๒.ความเข้าใจแห่งทุกขัง อันเป็นเหตุจากวัฏสงสารที่เปลี่ยนแปลงไป อันเป็นเหตุแห่งกิเลสคือความโลภ ความโกรธ ความหลง และ๓.ความรู้สึที่สัมผัสว่าว่างเปล่าคือ อนัตตลักษณะเป็นอาการของสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตน อาการที่ไม่มีความไม่ใช่อะไร ไม่ใช่ของใคร ไม่อยู่ในอำนาจควบคุมของใคร อาการที่แสดงถึงไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมันเอง อาการที่แสดงถึงความไม่มีอำนาจแท้จริงในตัวเลย ความที่ทุกสิ่งไม่สามารถบังคับบัญชาให้เป็นไปตามต้องการได้ เช่น ไม่สามารถบังคับให้ชีวิตยั่งยืนอยู่ได้ตลอดไป ไม่สามารถบังคับจิตใจให้เป็นไปตามปรารถนา เป็นต้น เราจึงสามารถกล่าวได้ว่าการเตรียมตัวตายคือการนำ ๓ ลักษณะของพระไตรลักษณ์ มาเป็นข้อพึงปฏิบัติ พึงระลึกถึงอันเป็นอารมณ์อันแท้จริง

พระเจ้าอโศกมหาราชสงบศึกด้วยมรณาสติ จึงหรือไม่?

หลังพุทธกาล(พ.ศ. ๒๑๘ ถึง พ.ศ.๒๖๐) พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิโมริยะ ผู้ปรีชาสามารถพระองค์สุดท้ายของราชวงศ์ ทรงปกครองแคว้นมคธ มีพระราชานิติชื่อว่า ปาฏลีบุตร (ปัจจุบันเรียกว่า ปัทมา Patma) ทรงเป็นพระโอรสของพระเจ้าพินทุสารแห่งราชวงศ์โมริยะพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่ก้าวขึ้นมาได้ด้วยการแย่งชิงพระราชบัลลังก์จากพระเชษฐาต่างมารดา ได้ทรงสำเร็จโทษพระภาคต่างพระชนนีถึง ๙๙ พระองค์ จนหมดสิ้น ยกเว้นแต่พระอนุชาในพระองค์เองคือพระดิศสกุมาร(พระเจ้าวิตโศก) พระภาคาร่วมอุทรเดียวเพียงพระองค์เดียว เดิมเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่โหดร้าย ชอบการทำสงครามกับแคว้นแคว้นต่าง ๆ จนได้รับสมญานามว่า จันหาโศกราช (พระเจ้าอโศกผู้โหดเหี้ยม) และขึ้นครองราชโดยมีพระปฏิหารอันยิ่งใหญ่คือการขยายอาณาจักร ต่อมาเมื่อไปรบที่แคว้นกาลิงคะ (ปัจจุบันอยู่รัฐ โอริสสา) มีผู้บาดเจ็บล้มตายจำนวนมากนับแสนคน กล่าวกันว่าซากศพและเลือดนองแผ่นดิน จึงเกิดความสลดสังเวชในบาปกรรมผลจาก

สงคราม อันเหตุโหดในครั้งนี่เอง ที่ทำให้พระองค์ ได้ทอดพระเนตร เห็นความทารุณของผู้พิชิต การเข่นฆ่า และ สัมตายนลง ด้วยโรคภัย การถูกบังคับ พาตัวเอาไปเป็นเชลย ด้วยกำลัง ผู้เป็นราษฎรสามัญ ที่ไม่ใช่ขุนกรบ หรือ แม้แต่สมณะชีพราหมณ์ ผู้รักสันติก็ไม่วายเว้น พระองค์จึงเกิดกำสรวล สลดสังเวชพระทัยยิ่งนัก ทรงเกิดความ เมตตา สงสาร รู้สึกสำนึก ในความผิดบาป จนเปลี่ยนพระทัยว่า “การชนะที่แท้จริง มีอยู่อย่างเดียวเท่านั้น คือการ ชนะโดยธรรม” จึงทรงตัดสินพระทัย นับถือพุทธศาสนา เป็นสรณะในชีวิตสืบต่อมา พระองค์ทรงเปลี่ยนวิถี ดำเนินชีวิตใหม่ให้เป็นไปตามหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา และนับตั้งแต่นั้นจนถึงสิ้นรัชกาล เหตุที่มาก็คือ มรณานุสติ จากการเห็นคนบาดเจ็บ คนตายจำนวนมากมาย

และช่วงที่ดำรงอยู่ในธรรมนั้นเจ้าชายวิตโศกหรือพระติสสะเถระ เป็นพระอนุชาของพระเจ้าอโศกโดย สายพระโลหิตพระองค์เดียวที่ไม่ถูกฆ่า บางทีจึงเรียกกันว่าเจ้าติสสะอุปราช ก่อนที่เจ้าชายวิตโศกจะบวชเป็น พระภิกษุ นั้น ท่านเคยเกิดความกังขาแคลงว่า การที่ภิกษุในพระพุทธศาสนา ได้รับการบำรุงอุปถัมภ์อย่างดี จากพระเชษฐาธิราชเช่นนี้แล้ว จะสามารถละกิเลสได้อย่างไร? สามารถละในกามคุณได้อย่างไร? และเห็นว่า เหล่าสงฆ์นั้นได้ประโยชน์จากการอุปถัมภ์นั้นันประการจากพระเจ้าอโศก คงมีทั้งกิเลส ความโลภ ความเป็นอยู่ อย่างสุขสบาย มิใช่เรื่องอื่นใด

ความทราบถึงพระเจ้าอโศก พระองค์จึงวางอุบายให้อุปราชผู้ใกล้ชิด โดยยุยงให้เจ้าชายวิตโศกหลงผิด และเชื่อในคำพูดชักชวนของเหล่าอุปราชในการสวมใส่ชุดกษัตริย์ของพระเจ้าอโศกขณะพระองค์ทรงสร้างน้ำ เจ้าชายวิตโศกเห็นเป็นเรื่องสนุกด้วยจึงทำตามคำยุยงและนั่งลงบนพระที่นั่ง พระเจ้าอโศกทรงออกมาเห็น ทรง พระพิโรธนึกโกรธพระอนุชาหาว่าจะกบฏต่อพระราชบัลลังก์ จึงสั่งให้เพชรฆาตเข้ามานำเจ้าชายวิตโศกไป ประหารชีวิตเสีย เหล่าอุปราชและอำมาตย์กราบทูลให้อภัยโทษต่อเจ้าชาย พระเจ้าอโศกทรงต้องการทรมานพระ อนุชาตามกลอุบายที่ตั้งใจไว้ จึงโดยโปรดให้ เจ้าชายวิตโศก หากต้องการขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์ก็ทรง ประกาศให้เจ้าชายวิตโศกขึ้นครองราชสมบัติแทนพระองค์มีกำหนด ๗ วัน โดยมีเพชรฆาต ฝ่าตลอดเวลาและ ทุกอรุณเพชรฆาตเหล่านั้นก็จะเตือนและนับวันถอยหลังที่ละวัน หากพ้นกำหนดนี้แล้วจักนำเจ้าชายไปสำเร็จ โทษ เจ้าชายวิตโศกจำพระทัยขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงได้รับการบำรุงอย่างดีคู่เดียวกับพระเจ้าจักรพรรดิราช ทุกๆประการ จนครบ ๗ วัน

พระเจ้าอโศก ก็โปรดให้นำเจ้าชายวิตโศกออกเสียจากเสวตฉัตร แล้วตรัสถาม ความสุขใน ๗ วันนั้น เป็นประการใด ? เจ้าชายวิตโศกทูลว่า ไม่เคยรู้สึกสุขสบายเลยจนคิดเดียว ทั้งนี้เพราะหวาดเกรงมรณภัย ที่จะ มาถึงตลอดทุกทิวาราตรี ไม่มีความสุขแม้แต่วันที่ เพราะมรณภัยกำลังเข้ามาทุกขณะ พระราชาจึงตรัสและชี้แจง ให้ฟังว่า แม้เหล่าภิกษุสมณะในพระพุทธศาสนา ก็คู่จเช่นเดียวกัน มาตราว่า จะได้รับการบำรุงด้วยจตุปัจจัย ๔ อัน สมบูรณ์ แต่จะหาความรู้สึกหลงใหลสบายเพราะเหตุเพียงเท่านั้นมิได้ ด้วยความหวาดเกรงในชาติทุกข์ ฆราทุกข์

พยาพิทุกข์ และมรณทุกข์ ย่อมคุกคามอยู่เป็นนิรันดร์ ทำให้พระสงฆ์ทั้งปวง ต้องเร่งปฏิบัติธรรมเพื่อรอดพ้น จากวิภูสงสารให้ได้พบนิพพานในที่สุด

เจ้าชายวิต โสภ ได้พบสังฆกรรมแห่งมรณานุสติ และมรณภัยอันจะเกิดขึ้น จึงเกิดความเลื่อมใสใน พระพุทธศาสนา ออกบวชกับพระยสละ แล้วปลีกไปบำเพ็ญเพียร ที่แคว้นวิเทหะ จนในที่สุด สำเร็จเป็นพระ อรหันต์ ในกาลต่อมา

สองเรื่องราวของมรณานุสติในรัชสมัยของพระเจ้าจักรพรรดอโศกมหาราชที่ย้ำเตือนว่า การคิดถึงความ ตายนั้น สามารถสร้างความสงบสุขสันติภาพให้กับบ้านเมืองได้และสามารถทำให้เห็นหนทางแห่งการดับทุกข์ อย่างมีสติไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต

สติฟ จอบส์ กับการจัดระเบียบความตายกับคำกล่าวที่ว่า “ทำวันนี้ให้เหมือนเป็นวันสุดท้ายของชีวิต”

การเตรียมตัวก่อนตายนั้น สตีเฟน พอล จอบส์ (Steven Paul Jobs) ได้มีการเตรียมความพร้อมในเรื่องนี้ เป็นอย่างดี ตอนที่เขามีอายุ ๑๗ ปี สตีฟ จอบส์ประทับใจข้อความหนึ่งที่เขาได้อ่านจากหนังสือ ซึ่งสอนให้ทุกคน มีชีวิตอยู่โดยคิดว่า วันนี้เป็นวันสุดท้ายของชีวิต และตลอดชีวิตที่ผ่านมา เขามักจะถามตัวเองในกระจกทุกเช้าว่า ถ้าวันนี้เป็นวันสุดท้ายในชีวิตของเขา เขาจะยังคงต้องการทำสิ่งที่กำลังจะทำในวันนี้หรือไม่ ถ้าหากคำตอบเป็น “ไม่” ติดๆ กันหลายวัน เขาก็รู้ว่า ถึงเวลาแล้วที่เขาจะต้องเปลี่ยนแปลง ในปี สตีฟ จอบส์ ในวัย ๑๘ ปี ได้ขอลา พักงานประจำ เพื่อเดินทางไปอินเดีย เป็นเวลา ๑ เดือน เพื่อแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับการรู้แจ้งเห็นจริงด้านจิต วิญญาณ และเมื่อเดินทางกลับสหรัฐฯ อีกครั้งหนึ่ง เขาได้กลายเป็นพุทธศาสนิกชน สวมเสื้อผ้าแบบอินเดีย โบราณและโกนศีรษะ สิ่งที่เขาได้พบได้เห็นในประเทศอินเดียในปี ค.ศ. ๑๙๗๔ ก็จะเห็นดังเช่นที่เจ้าชายสิทธัตถะ ได้เห็นในครั้งแรกเมื่อกว่า ๒๖๐๖ ปี ที่ทรงเสด็จพระราชดำเนินออกนอกพระราชวัง กล่าวคือทิวเขา ๔ อัน ได้แก่ คนแก่ คนเจ็บ คนตายและนักบวช นั่นคือสิ่งที่สตีฟ จอบส์ได้เกิดมรณาสติในครั้งแรกจากการเดินทางไป ศึกษาหาความจริงจากจุดกำเนิดพระพุทธศาสนาด้วยตนเอง

สตีฟ จอบส์เล่าว่า วิธีคิดที่คนเราอาจจะตายวันตายพรุ่ง(มรณาสติ) เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดเท่าที่เขา เคยรู้จักมา ซึ่งได้ช่วยให้เขาสามารถตัดสินใจครั้งใหญ่ๆ ในชีวิตได้ เพราะเมื่อความตายมาอยู่ตรงหน้า แทบทุกสิ่ง ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นความคาดหวังของคนอื่น ชื่อเสียงเกียรติยศ ความกลัวที่จะต้องอับอายขายหน้าหรือล้มเหลว จะหมดความหมายไปสิ้น เหลือไว้ก็แต่เพียงสิ่งที่มีคุณค่ามีความหมายและความสำคัญที่แท้จริงเท่านั้น “วิธีคิด เช่นนี้ยังเป็นวิธีที่ดีที่สุด ที่จะช่วยให้คุณไม่ตกลงไปในกับดักความคิดที่ว่า คุณมีอะไรที่จะต้องสูญเสีย เพราะ ความจริงแล้ว เราทุกคนล้วนมีแต่ตัวเปล่าๆ ด้วยกันทั้งนั้น” ความตายได้ก้าวมาเยือนสตีฟ จอบส์อีกครั้งในกลาง ปี ๒๐๐๔ เขาได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นมะเร็งตับอ่อนชนิดรุนแรงและไม่มีทางรักษา เขามีอายุอยู่ได้ไม่เกิน๓-๖ เดือน แพทย์ที่รักษาแนะนำให้เขากลับบ้านและจัดการสะสางภารกิจที่มีอยู่ให้เรียบร้อย ซึ่งความหมายก็คือให้

“เตรียมตัวตาย” แต่แล้วในเย็นนั้นเมื่อแพทย์ได้ตัดชิ้นเนื้อที่ตับอ่อน ไปตรวจอย่างละเอียด ผลปรากฏว่า เขาเป็นมะเร็งตับอ่อน ชนิดที่พบเพียงแค่ ๑ เปอร์เซ็นต์ของผู้ป่วย ซึ่งรักษาได้ด้วยการผ่าตัด ในปี ๒๐๐๕ จอบส์เข้ารับการรักษาผ่าตัดเปลี่ยนถ่ายตับที่เมืองเมมฟิส รัฐเทนเนสซี และกลับไปทำงานที่ Apple อีกครั้ง หลังลาหยุดเป็นเวลา ๖ เดือน สมรณาสติกลับมาเยือนสติฟ จอบส์อีกครั้งและเป็นการเข้ามาของความตายที่เรียกว่าใกล้เข้ามามากที่สุด

สติฟโอใหญ่ของ Apple กล่าวว่า นี่เป็นประสบการณ์เฉียดตายที่สุดของเขา ซึ่งทำให้เขาสามารถพูดได้เต็มปากยิ่งกว่าเมื่อตอนที่ใช้ความตายมาเตือนตัวเองเป็นมรณสติ และเมื่อผ่านห้วงเวลานั้นมาได้ เขาบอกว่าความตายคือประติมากรรมที่ดีที่สุดของ “ชีวิต” ความตายคือสิ่งที่เปลี่ยนแปลงชีวิต เขาได้พูดถึงความตายไว้ว่า “ไม่มีใครอยากตาย แม้ว่าคนที่อยากขึ้นสวรรค์ ก็ไม่อยากตายเพื่อจะได้ไปที่นั่น แต่เราทุกคนต้องตาย ไม่มีใครรอดพ้นไปได้ ดังนั้นความตายก็คือตัวเปลี่ยนแปลงชีวิต มันจะกำจัดคนเก่าออกไป(ตาย) เพื่อเปิดทางให้คนใหม่ได้เข้ามา(เกิด) ตอนนี้คนใหม่ก็คือพวกคุณ แต่ในไม่ช้า พวกคุณก็จะค่อยๆแก่ และถูกกำจัดออกไป(ตาย) นี่คือหลักความจริง” สติฟ จอบส์ได้เตือนว่า “เวลาของคุณจึงมีจำกัด และอย่ายอมเสียเวลามีชีวิตอยู่ในชีวิตของคนอื่น จงอย่ามีชีวิตอยู่ด้วยผลจากความคิดของคนอื่น และอย่ายอมให้เสียงของคนอื่นๆ มากลบเสียงที่อยู่ภายในตัวของคุณ และที่สำคัญที่สุดคือ คุณจะต้องมีความกล้าที่จะก้าวไปตามที่หัวใจคุณปรารถนาและสัญชาตญาณของคุณจะพาไป เพราะหัวใจและสัญชาตญาณของคุณรู้ดีว่าคุณต้องการจะเป็นอะไร”

ในช่วงสุดท้ายของปีนปลายชีวิต สติฟ จอบส์ยังคงถือปฏิบัติตามแบบเซน ที่มีวิถีแห่งความเรียบง่ายแต่ลุ่มลึก และเขามักอ้างคำพูดของอาจารย์เซนหลายๆท่าน และหลักปรัชญาเซน ในระหว่างการแสดงสุนทรพจน์ในที่ต่างๆ สามารถกล่าวได้ว่า สติฟ จอบส์คือผู้ประสบความสำเร็จในโลกธุรกิจด้านไอทีจนกระทั่งจบชีวิตลง ชีวิตของชายผู้นี้มีเรื่องราวที่น่ามหัศจรรย์มากมาย ซึ่งเขาได้รับแนวคิดและปรัชญาของศาสนาพุทธนิกายเซนอันเป็นปรัชญาตะวันออกมา ประยุกต์ใช้กับชีวิต ได้อย่างน่าทึ่ง และเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เขาประสบความสำเร็จอย่างเห็นกันอยู่ในทุกวันนี้ และเหตุแห่งมรณานุสติเป็นทั้งสิ่งที่สร้างแรงบันดาลใจ พลิกขั้วตันในผลงาน การควบคุมสถานการณ์และสร้างความสำเร็จในผลงาน อันเป็นปฏิมากรรมทางด้านไอที จนถึงปัจจุบัน

ทำไมอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ กล่าวถึงพระพุทธศาสนา ก่อนเสียชีวิต ?

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ นักฟิสิกส์ ชาวเยอรมัน เชื้อสายยิว ในช่วงปีนปลายในชีวิตได้มาศึกษาเรื่องศาสนาพุทธ ศึกษาพระพุทธเจ้า ไอน์สไตน์เกิดความรู้สึกที่มาก จนสามารถบอกได้ว่า พุทธศาสนาพิสูจน์เรื่องต่างๆ มาก่อนเขา เช่นเรื่องเวลา ปริมาณ แต่เพราะเขามีการคำนวณเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย คนเลยเชื่อเขามากกว่า และหลายเรื่องที่เขาพิสูจน์มา ศาสนาพุทธก็ได้พูดไว้ก่อนแล้ว และยังมีหลายทฤษฎีที่เขาพิสูจน์ไม่เสร็จ ไม่อย่างนั้นจะพิสูจน์สิ่งที่พระพุทธเจ้ารู้ได้อีกมาก เช่น ทฤษฎีรวมแรง กับเรื่องหะเหินดินอากาศ เพราะทุกวันนี้เราถูกแรงโน้มถ่วงคุณให้ติดกับโลก ไอน์สไตน์พยายามหาว่ามันคืออะไร เรารู้ว่ามีแรงชนิดหนึ่งดึงเราให้ติดกับโลก แต่หาไม่ได้ แรง

ไฟฟ้าเรารู้แล้ว เราสามารถนำมาทำอะไรได้เยอะแล้ว คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าเรารู้แล้ว พลังงานนิวเคลียร์เรารู้แล้ว แต่แรงโน้มถ่วงนี่คืออะไรไม่รู้ ซึ่งถ้าหาได้คนเราก็อาจจะลอย เหาะเหินเดินอากาศได้เหมือนที่พระพุทธเจ้า ค้นพบ ซึ่งไม่ใช่เรื่องเหนือธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ เป็นธรรมชาติที่ยัง ไม่มีใครค้นพบ แต่พระพุทธองค์ค้นพบไปแล้ว เพียงแต่ท่านไม่สอน เพราะไม่ใช่หนทางของการหลุดพ้นเท่านั้น” คำกล่าวของ ทันตแพทย์สม สุจิรา ในหนังสือ ไอน์สไตน์พบและพระพุทธเจ้าเห็น

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ กล่าวถึงพระพุทธศาสนา ก่อนเสียชีวิต มหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน ได้ตีพิมพ์งานเขียนชิ้น หนึ่งของเขาชื่อเรื่อง “The Human Side” ซึ่งนักฟิสิกส์ผู้ที่ได้รับรางวัล โนเบลผู้นี้ ได้กล่าวทิ้งท้ายให้เป็นปริศนา แห่งโลกอนาคตว่าThe religion of the future will be a cosmic religion. It should transcend personal God and avoid dogma and theology. Covering both the natural and the spiritual, it should be based on a religious sense arising from the experience of all things natural and spiritual as a meaningful unity. Buddhism answers this description. If there is any religion that could cope with modern scientific needs it would be Buddhism. (Albert Einstein) “ศาสนาในอนาคต จะต้องเป็นศาสนาสากล ศาสนานั้นควรอยู่เหนือพระเจ้า ที่มีตัวตน และควรจะเว้นคำสอนแบบลัทธิ (คือเป็นแบบสำเร็จรูปที่ให้เชื่อตามเพียงอย่างเดียวและแบบท้าว วิชาคือพึ่งเทวดาเป็นหลักใหญ่) ศาสนานั้นเมื่อครอบคลุมทั้งธรรมชาติและจิตใจ จึงควรมีรากฐานอยู่บนสามัญ สำนึกทางศาสนาที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ต่อสิ่งทั้งปวง คือ ทั้งธรรมชาติและจิตใจอย่างเป็นหน่วยรวมที่มีความหมาย พระพุทธศาสนาตอบข้อกำหนดนี้ได้ถ้าจะมีศาสนาใดที่รับมือได้กับความต้องการทาง วิทยาศาสตร์สมัยใหม่ปัจจุบัน ศาสนานั้นก็ควรเป็นพระพุทธ” (1954, from Albert Einstein: The Human Side, edited by Helen Dukas and Banesh Hoffman, Princeton University Press)

แรงศรัทธาในสิ่งค้นพบในหลักพระพุทธศาสนาที่ไอน์สไตน์กล่าวถึงนั้น เป็นช่วงปลายชีวิต อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ผู้ที่ศึกษาหลักพระธรรมของศาสนาพุทธที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้มาเมื่อ ๒๕๐๐ ปี ในขณะที่ไอน์สไตน์ ศึกษาพระพุทธศาสนา และด้วยเหตุแห่งชราภัยและมรณภัย ทำให้อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ผู้ซึ่งปี พ.ศ. ๒๕๔๒ นิตยสารไทมส์ ยกย่องให้เขาเป็น “บุรุษแห่งศตวรรษ” ผู้เขียนชีวประวัติของเขาเอ่ยถึงเขาว่า สำหรับความหมาย ในทางวิทยาศาสตร์ และต่อมาเป็นความหมายต่อสาธารณะ ไอน์สไตน์ มีความหมายเดียวกันกับ “อัจฉริยะ” มีความสนใจในพระธรรมคำสอนและสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ในคือการศึกษาหาหนทางแห่งความเป็นจริงคือ มรรณานุสติ คือการเตรียมความพร้อมในความตายของอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์

ก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ศาสดาแห่งศาสนาพุทธปรินิพพาน ได้กล่าวพระปัจฉิมวาจาต่อ พระสาวกคือ “สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ ประมาท” พุทธวจนะนี้สะท้อนให้เห็นถึงพุทธทัศนะต่อความตายอย่างเด่นชัดว่า ความตายคือกฎธรรมชาติที่

มนุษย์ทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แม้แต่องค์พระศาสดา ผู้ที่ทรงรู้แจ้งต่อทุกสรรพสิ่งยังไม่สามารถหลีกเลี่ยงนี้ปรากฏการณ์นี้ได้ แต่พระพุทธองค์ทรงเผชิญหน้าต่อความตายด้วยความรู้เท่าทัน และทรงเตือนให้พระสาวกดำเนินชีวิตด้วยความดีงามตามฐานะหน้าที่ของตน ธรรมก็คือการทำหน้าที่โดยธรรม เพราะบุคคลที่ดำเนินชีวิตด้วยความดีงาม ละความชั่ว ทำความดี ทำใจให้บริสุทธิ์ ไม่จำเป็นต้องหวาดกลัวต่อความตายใดๆ ความตายคือบทบาทอันเป็นวาระสุดท้ายแห่งชีวิต จึงไม่จำเป็นต้องหลีกเลี่ยงและหวาดกลัว แต่เผชิญด้วยความสง่างามและอย่างรู้เท่าทันด้วยการเตรียมตัวตายก่อนที่ตายด้วยมรณานุสติเทอญ

